

Efendimiz (s.a.v.) İntihar Etmeyi Düşündü Mü?

Ebubekir SİFİL*

I. Giriş: Mesele ve Mâhiyeti

Sosyal medya hesabının profilinde “Prof. Dr. Psikiyatri uzmanı, Psikoterapist, Psikoterapi eğitmeni, Hekim, Sosyoloji-Antropoloji uzmanı...” yazan bir akademisyen, İslâm’a ve onun muazzaz peygamberine karşı duygularını dışa vuran bir paylaşımında bulunmuş ve şunları söylemiş:

“İslâm inancının intihar düşüncesini tamamen engelleyeceğini, inançlı insanların asla psikiyatrik açıdan rahatsızlanmayacağını düşünenler lütfen şu satırlara göz at-sın: Alıntı Muhammed Hamidullah’ın “İslâm Peygamberi” isimli eserinden sayfa 83.”¹

Prof. Haluk Savaş belli ki ‘mal bulmuş mağribî’ gibi aradığını bulmuş olmanın hazzıyla Hamîdullah’daki bir bilginin üstüne atlamış. Belli ki, gerektiğinde kendisini savunabilmek için kelimeleri özenle seçmiş. Zâhiren ne İslâm’ı ne de Müslümanlar’ı hedef almış. Ancak biraz dikkatli bakanlar bu zatın, *İslâm Peygamberi*’nden yaptığı fotoğrafı nakil vasıtasıyla doğrudan Hz. Peygamber’i (s.a.v.) hedef aldığını, “inançlı insanların asla psikiyatrik açıdan rahatsızlanmayacağını düşünenler...” cümlesiyle de Hz. Peygamber’in (s.a.v.), “psikiyatrik açıdan rahatsızlandığı için intiharı düşündüğünü” ileri sürdüğünü görmekte zorlanmaz. Bunun Türkçesi şudur: Savaş, bu mesajın satır aralarında inançlı insanlara, “Ey Müslümanlar, “İslâm insanlara huzur veren bir dindir” filan diyerek atıp durmayın. Sizler, peygamberi bile intiharı düşünmüş olan bir dinin mensuplarıdır!” diye ‘subliminal’ bir mesaj da veriyor ki, asıl önemli olan burası...

Onun bu tutumu –bir yere kadar– anlaşılabilir. Belli ki İslâm’a/Müslümanlara karşı tavırlı veya en azından ‘önyargılı’ olduğu için, dünya görüşüne hizmet ettiğini düşündüğü bir bilgiyi elde etmiş olmanın hazzıyla bir paylaşımında bulunmuş. Vazifesini yapmış.

* Doç. Dr., Yalova Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Hadis, YALOVA, esifil@yahoo.com

¹ <https://t.co/3EG2pLMqZ0> (30.01.2018)

Ama ya Hamîdullah hocaya ne demeli? Ya bu bilgiyi gereği gibi tahkik etmeden ‘hakikat’ diye nakil ve takdim eden diğer zevat hakkında nasıl bir hüküm vermeli?..

Cevaba geçmeden önce hep tekrarladığımız bir hakikati bu vesileyle bir kere daha vurgulayalım: Herhangi bir meselede ‘rivâyet’ söz konusu ise, orada Hadis ilminin kriterleri konuşmalıdır. Tarih kaynakları ve bu kaynaklardaki rivâyetler/nakiller de bundan müstağni değildir. Tarihî olaylar bize ‘rivâyetler’ vasıtasıyla geldiğine göre, tarih kitaplarında kaydedilmiş bulunan malzemenin güvenilir olup olmadığı meselesi de Hadis ilminin kriterleri esas alınarak aydınlığa kavuşturulmak zorundadır. Her ne kadar Hadis ulemâsı tarihî rivâyetler konusunda –akâid ve ahkâm muhtevalı rivâyetlere nazaran– daha toleranslı davranmış ise de tarihî herhangi bir rivâyetin muhtevası akâidi ve ahkâmî ilgilendiriyorsa, orada söz konusu toleransın işletilmesi elbette bahis konusu olmaz.

Muhammed Hamîdullah, birçok nakisa ile malul olmasına rağmen hayli rağbet görmüş bulunan mezkûr eserinde şöyle der:

“Tarihçilerin bize verdiği bilgilere nazaran ilk vahyin yahut ilk vahiylerin alınmasından sonra geçici bir kesiklik devresi (fetret) hâsıl olmuştur. Müteakip iki veya üç yıl boyunca Muhammed A.S.S.’da bir gelişme, bir tekâmül olmuş olmalıdır: İlk önce, vahyin yarattığı bir dehşet hâli, sonra bir sükûnet ve olanlardan hoşnutluk devresi, bundan sonra da yeniden bir vecd ve kendinden geçip istiğrâk âlemine dalma imkânını bekleyip durma ve sonunda da yeis ve ümitsizlik içine düşme! Bu sonuncu devre ile ilgili olarak tarihçilerin bize naklettikleri şey, onun büyük yeis ve üzüntü içine gömüldüğü bu sırada, Muhammed A.S.S.’ın, canına kıymak üzere yüksek kayalıklara birçok defalar çıkmış olduğudur. Fakat kendini aşağıya atmaya hazırlandığı her defasında melek Cebra’îl A.S. yeniden görünüyor ve onun gerçekten Allah’ın Resûlü olduğunu temin ediyordu. Bu onu bir müddet için oyalayıp teskin ediyor ve o, tekrar ibâdet ve zühd ü takvâ hayatına dalıyordu...”²

Hamîdullah, bu pasajın referansını zikrettiği dipnotta şunları söyler: “Buhârî, 91/1; üç yıl süren bir bekleyişten sonra Ebû Leheb’in karısı ve kendi yengesi (bkz. İbn Kesîr, *Tefsîr*, Sûre 93, âyet 3) bu durumu işittiğinde ona hakaretler yağdırarak: “Şeytanın artık seni terk etti” demesi üzerine Resûlullah geçici bir taşkınlık içerisine düşmüş ve intihar etmek istemişti.”³

Hamîdullah’ın, kullandığı bilgiyi refere ediş tarzı özellikle dikkat çekici. Efendimiz’in (s.a.v.) intiharı düşündüğünü anlatan rivâyetin el-Buhârî’nin *Sahîh*’inde geçtiğini söylemek, okuyucuda, hadisenin gerçek olduğu konu-

² Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, I, 83-4.

³ *İslâm Peygamberi*’nin benim elimdeki baskısında (*Yeni Şafak Gazetesi*’nin promosyon olarak verdiği Ankara-2003 baskısı) Hamidullah’ın notu bu şekilde çevrilmiş. Prof. Savaş’ın kullandığı nüshadaki ifade ise şöyle: “... Resulullah (as) bir süre bunalıma girmiş ve intihar etmek istemişti.” Burada bir “mütercim tasarrufu” bulunduğu açık!

sunda İmâm el-Buhârî'nin bize garanti verdiği inancının oluşması için fazlasıyla yeterli.

Burada bir parantez açalım: *Kütüb-i Sitte* başta olmak üzere elimizdeki hadis kitaplarının tamamı 'ihtisas eseri'dir. Yani bu eserlerin her birinin kaleme alınış amacı, sistematığı ve özelliği farklıdır. Bu durum bilinmeden bu eserlerden doğru biçimde istifade etmek çoğu zaman imkânsızdır. Dolayısıyla herhangi bir rivâyetin *Sahîh-i Buhârî*'de veya başka herhangi bir hadis kaynağında yer almış olması, mutlak anlamda sahîh olduğunu söylemek için yeterli değildir. 'Kaynak metodolojisi'nden habersiz olarak bu eserlere yapılan referanslar –bu yazının konusunu teşkil eden 'mesele'de olduğu gibi– ciddi arızalara sebebiyet verir/vermektedir.

II. Metin ve Sened Açısından Rivâyet

A. İsnâdı Açısından Rivâyetin Durumu

Başta el-Buhârî,⁴ Müslim⁵ ve Ahmed b. Hanbel⁶ olmak üzere pek çok kaynakta⁷ yer uzun bir rivâyette, vahye ilk defa muhatap olduğu zaman Efendimiz'in (s.a.v.) yaşadığı haller detaylı bir şekilde anlatılmaktadır. Rivâyete yüzeysel olarak bakanlar, Efendimiz'in (s.a.v.), ilk vahyi alışının üstünden bir süre geçince⁸ artık bir daha vahiy alamayacağı düşüncesinin oluşturduğu gerilimle birkaç kere intihar etmeyi düşündüğünü ve bunu İmâm el-Buhârî'nin Hz. Âişe (ranha) vâlidemizden sahîh bir senedle naklettiğini düşüneceklerdir.

Ancak rivâyetlerin diline ve ilgili kaynakların özelliklerine aşinalığı olanlar, doğrudan Hz. Âişe (r.anha) vâlidemizin anlatımıyla ve normal bir akışla devam eden rivâyetin bir varyantında, metnin sonlarına doğru akışın birden değiştiğini ve farklı bir anlatımın devreye girdiğini kolayca tespit edeceklerdir. 'İntihar' meselesinin bahse konu edildiği yer tam da burasıdır.

Bu noktayı –biraz öncesinden alarak– birlikte görelim:

... ثُمَّ لَمْ يَنْشَبْ وَرَقَّةً أَنْ تُؤْفَى وَفَتَرَ الْوَحْيَ فِتْرَةً حَتَّى حَزَنَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِيمَا بَلَّغْنَا حُزْنَا عَدَا مِنْهُ

⁴ el-Buhârî, "Ta'bir", 1.

⁵ Müslim, "İmân", 252.

⁶ Ebû Abdillâh Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, (Bulak-1313/1895, I-VI), VI, 333.

⁷ Ebû Bekr Abdürrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Musannef*, (Habîburrahmân el-A'zamî tahkik tahric ve ta'likiyle, Beyrut: el-Meclisu'l-İlmî 1390-1392/1970-1972, I-XI), V, 321; Ebû Avâne, Ya'ûb b. İshâk el-İsferâînî, *el-Müsned*, (Eymen b. Ârif ed-Dimaşkî tahkikiyle, Beyrut: Dâru'l-Ma'rife 1419/1998, I-V), I, 103; İshâk b. İbrâhîm b. Muhammed el-Mervezî, İbn Râhûye, *el-Müsned*, (Abdulğafûr Abdülhakk el-Belûşî tahkikiyle, Medine: Dâru'l-Eymân 1412/1991, I-V), II, 314 vd...

⁸ Ki bu dönem kaynaklarda, birkaç aydan birkaç yıla kadar farklı sürelerle zikredilmiştir. bkz. el-Halebî, Ali b. İbrâhîm, *es-Siretu'l-Halebiyye*, (İnsânü'l-Uyûn fî Sireti'l-Emîni'l-Me'mûn, Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye 1427/2006, I-III), I, 372.

مِرَارًا كَيْ يَتَرَدَّى مِنْ رُءُوسِ شَوَاهِقِ الْجِبَالِ فَكَلَّمَا أَوْفَى بِدَرَوَّةِ جَبَلٍ لِكَيْ يُلْقِي مِنْهُ نَفْسَهُ تَبَدَّى لَهُ جَبْرِيْلُ فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ إِنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ حَقًّا فَيَسْكُنُ لَدَيْكَ جَأْشُهُ وَتَقَرُّ نَفْسُهُ فَيَرْجِعُ فَإِذَا طَلَتْ عَلَيْهِ فِتْرَةُ الْوَحْيِ غَدَا لِمَثَلِ ذَلِكَ...

“... Sonra çok geçmeden Varaka vefat etti. (Ardından) bir süre vahiy kesildi. Hz. Peygamber (s.a.v.) bu sebeple çok hüzünlendi. –Bize ulaştığına göre– bundan dolayı kendisini atmak için birkaç kere yüksek dağların başına çıktı. (Ancak) o esnada Cibril (a.s.) kendisine göründü ve “Ey Muhammed! Sen gerçekten Allah’ın Resülü’sün” dedi. Bununla gönül sükûn bulup ıstırapı dindi ve geri döndü. Vahyin kesildiği süre uzayınca yine benzeri bir durum oldu...”

Rivâyet Hz. Âişe (r.anha) vâlidemizin anlatımı olarak akıp giderken, tercümede iki tire arasında verdiğim ‘bize ulaştığına göre’ ifadesi, ardından gelen anlatımın Hz. Âişe (r.anha) vâlidemize ait olmadığını açık bir şekilde göstermektedir. Bilindiği kadarıyla Hz. Âişe (r.anha) vâlidemiz, Efendimiz’den (s.a.v.) aktardığı hiçbir rivâyette böyle bir ifade kullanmamış, özellikle de rivâyetin ortasında araya böyle bir ifade kesinlikle koymamıştır.

Dolayısıyla şurası kesin: Bahsimizin konusunu teşkil eden rivâyetin bir varyantında yer alan bu ifade ile başlayıp devam eden sözler –tercümede de görüldüğü üzere, mahut ‘intihar’ anlatımı bundan sonra gelmektedir– Hz. Âişe (r.anha) vâlidemize ait değildir.

O halde bu ifade kime aittir?

Rivâyetin senedlerini incelediğimizde ortaya çıkan netice şudur:

İşbu ‘intihar’ anlatımı, daha önce de belirttiğim üzere, Efendimiz’e (s.a.v.) vahyin ilk geliş sürecini anlatan uzun rivâyetin bütün varyantlarında yer almış değildir.

İmâm el-Buhârî bu rivâyeti *Sahih*’inin değişik yerlerde farklı tarihlerle zikretmiştir ki, bunlardan ikisinde¹⁰ rivâyet, “... Sonra çok geçmeden Varaka vefat etti. (Ardından) bir süre vahiy kesildi. Hz. Peygamber (s.a.v.) bu sebeple çok hüzünlendi” ifadesiyle sona ermektedir.¹¹ Yine bu rivâyet Müslim tarafından, ‘intihar’ anlatımına yer vermeksizin aktarılmıştır.¹²

‘İhtihar’ anlatımının yer aldığı senedde şöyle ilginç bir durum daha var: İmâm el-Buhârî bu anlatımın yer aldığı metni sevk ederken senedi şöyle verir: “Bize Yahyâ b. Bükeyr şöyle anlattı: Bize el-Leys, ‘Ukayl’den naklen şöyle anlattı: ‘H’¹³; Bana Abdullah b. Muhammed şöyle anlattı: Bize Abdürrezzâk şöyle

⁹ el-Buhârî, “Ta’bir”, 1.

¹⁰ Bu rivâyetlerden biri ‘Ukayl b. Hâlid, ikincisi Yûnus b. Yezid isimli râvîler kanalıyla ez-Zühri’ye bağlanmaktadır. Bu önemli noktaya biraz aşağıda tekrar döneceğim.

¹¹ bkz. el-Buhârî, “Bed’u’l-Vahy”, 3; “Tefsîr”, 93 (96/el-‘Alak). Ayrıca bkz. Ahmed b. Abdillâh el-Esbehânî, Ebû Nu’aym, *el-Müstahrec alâ Sahîhi’l-İmâm Müslim* (Muhammed Hasen İsmâ’il eş-Şâfi’î tahkikiyle, Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye 1417/1996, I-IV), I, 225.

¹² Müslim, “İmân”, 252. Bu rivâyet de ‘Ukayl b. Hâlid üzerinden ez-Zühri’ye bağlanmaktadır.

¹³ Bir sened zikredilirken araya konulan bu ‘H’ (ح) harfi, ‘tahvil’ kelimesini simgeler; senedin ikinci bir tarihine geçildiğini anlatır.

anlattı: Bize Ma‘mer şöyle anlattı: ez-Zührî şöyle dedi: Bana ‘Urve, ‘devamla’ Hz. Âişe (r.anha)’dan naklen şöyle haber verdi: ...”

Burada yer alan ‘ilginç’ durum şu noktalarda karşımıza çıkıyor:

1. İmâm el-Buhârî, dipnotta ne anlama geldiğimi açıkladığım ‘H’ harfiyle ayırdığı iki tarîk zikretmiştir. Bunlardan ilki ‘Ukayl (b. Hâlid el-Eyli), ikincisi ise Ma‘mer (b. Râşid) vasıtasıyla İbn Şihâb ez-Zührî’ye bağlanmaktadır. (İmâm el-Buhârî’nin, hemen yukarıda 11 numaralı dipnotta belirttiğim yerde, yani *Sahih*’in başında bu rivâyeti Yûnus b. Yezîd isimli râvî vasıtasıyla İbn Şihâb ez-Zührî’ye bağlanan tarikle de naklettiğini hatırlatalım. Ki, ‘intihar’ anlatımını içermeyen bu metin, ‘Ukayl b. Hâlid’in naklettiği metinle aynıdır.)

İmâm el-Buhârî’nin buradaki tutumu şu anlama gelir: ‘H’ harfinden önce zikrettiği tarîk ve o tarikle gelen metin esastır ve daha önce *Sahih*’in “Bed’u’l-Vahy” kısmında zikredilmiştir. Bu metinde ‘intihar’ anlatımı yoktur. Bu harften sonra zikrettiği ikinci tarîk ve bu tarikle gelen metin ise esas teşkil eden ve daha önce zikredilen tarîk ve metne ‘makrûnen’ verilmiştir.

İşbu ‘makrûnen’ tabiri son derece önemli bir durumu anlatır: Daha önceden ‘ihtisas kitabı’ olduğunu belirttiğim *Kütüb-i Sitte* ve benzeri eserler ‘Kitab’lardan, kitaplar da ‘Bab’lardan oluşur. Müellif, her bir babda öncelikle o babın muhtevasının aslını teşkil eden sahîh rivâyet(ler)e yer verir. O babın esas temelini bu rivâyet(ler) oluşturur. İkinci olarak da, o rivâyetleri kimi açılardan takviye eden ya da farklı ayrıntılar içeren rivâyet(ler)e yer verir. Bunlar da ‘mütâbî’ ya da ‘şâhid’ adını alır. “el-Buhârî ve Müslim’in *Sahih*’lerindeki bütün rivâyetler sahîhtir” sözü, bu iki kitabı oluşturan ‘bab’larda ilk olarak yer alan asıl rivâyetlerin (: usûl) durumunu anlatır. Her bir babda ikincil olarak nakledilen mütâbî’ ve/veya şâhid rivâyetler ise sıhhat şartlarını birinciler seviyesinde taşımayabilir. Zira yer verilmiş maksatları farklıdır. İşte bu ikincil rivâyetler, ilk grupta yer alanlara ‘makrûnen’, yani “onların ardından ve onları takviye amacıyla” zikredilmiş olurlar ve –tekraren söyleyelim– ilk grupta yer alan rivâyetlerde gözetilen sıhhat kriterleri bunlarda biraz daha gevşetilebilmektedir. Bunun anlamı şudur: İmâm el-Buhârî, ‘H’ harfinden sonra zikrettiği tarikin de metnin de sıhhatini garanti etmemiştir.¹⁴

¹⁴ el-Buhârî’de de Müslim’de de mütâbî’ ve/veya şâhid olarak yer verilen rivâyetler arasında zayıf olanlar bulunduğu konusunda bkz. Ebû Amr Osmân b. Abdîrahmân eş-Şehrezûrî, İbnü’s-Salâh, *Mukaddime (Ulûmu’l-Hadis, Nûruddîn İtr tahkikiyle*, Beyrut: Dâru’l-Fıkr 1406/1986), 84; Şemsuddîn Muhammed b. Ahmed ed-Dimaşkı, ez-Zehabi, *el-Mûkızza fi İlmi Mustalahi’l-Hadis* (Abdülfettâh Ebû Gudde tahkik ve ta’likiyle, Halep: Mektebu’l-Matbû’âti’l-İslâmiyye 1412/1991), 80; Şemsuddîn Muhammed b. Abdîrahmân el-Kâhîrî, es-Sehâvî, *Fethu’l-Muğîs bi Şerhi Elfiyeti’l-Hadis* (Abdükerîm b. Abdillâh el-Hudayr-Muhammed b. Abdillâh Âlu Fehd tahkikiyle, Riyad: Mektebetu Dâri’l-Minhâc 1426/2005, I-V), II, 23; Tâhir b. Muhammed Sâlih es-Sem‘ûni el-Cezâîrî, *Tevcihu’n-Nazar ilâ Usûli’l-Eser* (Abdülfettâh Ebû Gudde tahkik ve ta’likiyle, Halep: Mektebu’l-Matbû’âti’l-İslâmiyye

2. Yukarıda ‘devamla’ kelimesiyle verdiğim ifade, aslında ‘fe’ harfidir ve ehlinin kolayca anlayacağı gibi burada bu harf ‘ta’kib’ bildirir. Yani ez-Zührî, Efendimiz’e (s.a.v.) vahyin ilk geldiği sırada olup bitenleri belli bir sened zinciriyle anlattığı bağlamda Urve’den naklen, onun Hz. Âişe (r.anha) vâlidemizden aktarımı olarak uzun rivâyeti zikrediyor. Ardından yukarıda Arapça orijinalini ve tercümesini sunduğum pasaj geliyor. Bu durum açık bir şekilde gösteriyor ki, ez-Zührî’nin Urve kanalıyla Hz. Âişe (r.anha) vâlidemizden naklettiği kısım, “Hz. Peygamber (s.a.v.) bu sebeple çok hüzünlendi” cümlesiyle sona ermektedir.

Sonra ez-Zührî söze devamla, “Bize ulaştığına göre bundan dolayı kendisini atmak için birkaç kere yüksek dağların başına çıktı...” diye başlayıp devam eden ifadelere yer veriyor.

Bu tespitin önümüze koyduğu gerçek de şudur: İbn Hacer’in de isabetle belirttiği gibi, bu rivâyetin son kısmına ‘intihar’ anlatımını monte eden kişi İbn Şihâb ez-Zührî’dir.¹⁵ Bu kısmı monte ettiğini de gizlememiştir. Problem şurada rada ki, o, bu nakli kimden aldığını belirtmemiş, sadece “bize ulaştığına göre” diyerek bu nakli başkalarından aldığını belirtmekle yetinmiştir.

ez-Zührî’nin kimden aldığını tasrih etmediği –teknik tabiriyle ‘mürsel’ olarak aktardığı– rivâyetler konusunda hadis âlimlerinin kanaati, bu rivâyetlerin, ‘mürsellersin en zayıflarından’ olduğu şeklindedir.¹⁶ Hatta onun mürsel rivâyetlerinin, ‘mürsellersin en şerhilerinden’ olduğu söylenmiştir. Çünkü kendisi hadis hafızıdır; kimlerden rivâyet aldığını gayet iyi bilir. Hal böyleyken, kendisinden rivâyet aldığı râvînin adını zikretmemişse, o râvîdeki bir kusur sebebiyle böyle davrandığına hükmolunur.¹⁷

Başka bir kısım şârihler de bu ifadenin –senedde ez-Zührî’nin altında yer

1416/1995, I-II), I, 494. (Konu hakkında geniş bilgi edinmek isteyenler, Abdülfettâh Ebû Guddê’nin, ez-Zehabî’nin *el-Mûkızâ*’sının sonunda “et-Tetimmetu’r-Râbî’a” başlığı altında yaptığı tahkike (141 vd.) bakabilirler.

¹⁵ bkz. Şihâbüddin Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî, İbn Hacer, *Fethu’l-Bârî bi Şerhi Sahîhi’l-Bahârî* (Şu’ayb el-Arnaût vd. tahkik ve ta’likiyle, Dimaşk: Dâru’r-Risâleti’l-Âle-miyye 1434/2013, I-XXIV, ayrıca iki cilt *Hedyü’s-Sâri*), XII, 359. Ayrıca bkz. Şu’ayb el-Arnaût vd. notu, *Müsnedu’l-İmâm Ahmed b. Hanbel* (Beyrut: Müessesetu’r-Risâle 1421/2001, I-50), XLIII, 113.

¹⁶ bkz. ez-Zehabî, *el-Mûkızâ*, 40; Salâhüddin Ebû Sa’îd b. Halil b. Keykeldî el-Alâî, *Câmi’u’t-Tahsîl fi Ahkâmî’l-Merâsil* (Hamdî Abdülmecid es-Selefi tahkikiyle, Beyrut: Âlemu’l-Kütüb 1407/1986), 89; Zeynuddîn Ebu’l-Ferec Abdurrahmân b. Şihâbiddin el-Bağdâdî, İbn Receb el-Hanbelî, *Câmi’u’l-Ulûm ve’l-Hikem* (Şu’ayb el-Arnaût-İbrâhîm Bâcis tahkikiyle, Beyrut: Müessesetu’r-Risâle 1419/1999, I-II), I, 432; Celâluddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr es-Süyûtî, *Tedribu’r-Râvî fi Şerhi Takrîbi’n-Nevâvî* (Ahmed b. Hamdân el-Acemî haşiyesiyle birlikte, Muhammed Avvâme tahkikiyle, Medine: Dâru’l-Yüsr-Dâru’l-Minhâc 1437/2016, I-V), I, 232.

¹⁷ bkz. es-Süyûtî, *a.g.e.*, a.y.

alan- Ma‘mer’e ait olduğunu ileri sürmüşlerdir ki,¹⁸ teknik olarak bu da mümkündür. Ma‘mer, haddi zatında güvenilir bir râvî olmakla birlikte, bilhassa Iraklılar’dan rivâyetleri (ez-Zühri’den aldıkları müstesna olmak üzere) zayıf bulunmuştur. Keza Sâbit (el-Bünânî?), Âsım b. Ebi’n-Necûd ve Hişâm b. Urve’den rivâyetlerinde de çokça çelişkiye ve vehme düştüğü tespit edilmiştir.¹⁹

Ancak et-Taberî’nin yer verdiği bir rivâyet, bu ilavenin Ma‘mer’e değil, ez-Zühri’ye ait olduğunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır: “Bize Muhammed b. Abdîl-A‘lâ şöyle anlattı: Bize İbn Sevr, Ma‘mer’den, o da ez-Zühri’den naklen şöyle anlattı: “Resulullah (s.a.v.)’e gelen vahiy bir süre kesildi. Resûlullâh (s.a.v.) bundan dolayı hayli hüznlendi/üzüldü. Kendisini aşağıya atmak için dağların zirvelerine gitmeye başladı. Ancak her defasında Cibrîl (a.s.) kendisine görünüp, “Şüphe yok ki sen Allah’ın Peygamberisin” diyordu...”²⁰ Şu halde, söz konusu ‘intihar’ anlatımının ez-Zühri’ye ait ‘mürsel’ bir rivâyet olduğunu kesin bir dille ifade etmek doğru, hatta ‘zorunlu’dur!

3. Burada senedsiz olarak verildiğini gördüğümüz bu rivâyetin senedli bir varyantını İbn Sa‘d, *et-Tabakâtü'l-Kebîr*’inde zikretmiştir. Oradaki sened zinciri şu râvîlerden oluşmaktadır: “İbn Sa‘d ← Muhammed b. Ömer (el-Vâkîdî) ← İbrâhîm b. Muhammed b. Ebî Mûsâ ← Dâvud b. el-Husayn ← Ebû Ğatafân b. Tarîf ← İbn Abbâs (r.a).”²¹

Bu senedde yer alan –İbn Sa‘d’ın hocası durumundaki– Muhammed b. Ömer el-Vâkîdî, hadis tenkitçileri tarafından cerhin en ağırıyla, ‘yalancılıkla’ itham ve hadisleri terk edilmiş bir râvîdir.²²

¹⁸ İbnu'l-Mülakkın ve el-Aynî bunlardandır. bkz. Sirâcuddîn Ebû Hafs Ömer b. Ali, İbnu'l-Mülakkın, *et-Tavdîh li Şerhi'l-Câmi'i's-Sahîh* (Hâlid er-Rabbât-Cum'a Fethi vd.tahkikiyle, Katar: Vezâretü'l-Evkâf ve'ş-Şuûnî'l-İslâmiyye 1429/2008, I-XXXVI), II, 299; Bedruddîn Mahmûd b. Ahmed el-Aynî, *Umdetu'l-Kâri Şerhu Sahihi'l-Buhârî* (İdâretü't-Tıbbâ'ati'l-Müniriyye neşrinin tıpkıbasımı, Beyrut: Dâru'l-Fikr, I-XXV), I, 55

¹⁹ İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzib* (Dâru'l-Fikr, Beyrut-1404/1984, I-XIV), X, 220.

²⁰ Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmi'ul-Beyân an Te'vili Âyi'l-Kur'ân* (Abdullâh b. Abdilmuhsin et-Türkî tahkikiyle, Dâru Hecer, Kahire-1422/2001, I-XXV), XXIII, 403; a.mlf., *Târîhu'r-Rûsul ve'l-Mülûk* (Muhammed Ebu'l-Fadl İbrâhîm tahkikiyle, Dâru'l-Ma'ârif, Kahire-1387/1967, I-XI), II, 305.

²¹ Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî', İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kebîr* (Ali Muhammed Ömer tahkikiyle, Kahire: Mektebetü'l-Hânci 1421/2001, I-I-XI), I, 166.

²² Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâ'îl-Buhârî, *ed-Du'afâu's-Sağîr* (en-Nesâi'nin *ed-Du'afâ ve'l-Metrûkûn*'u ile birlikte, Mahmûd İbrâhîm Zâyed tahkikiyle, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut-1406/1986), 109; Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şu'ayb en-Nesâi, *ed-Du'afâ ve'l-Metrûkûn* (el-Buhârî'nin *ed-Du'afâu's-Sağîr*'i ile birlikte, Mahmûd İbrâhîm Zâyed tahkikiyle, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut-1406/1986), 92; Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed er-Râzi, İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl* (Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Dâiretü'l-Ma'ârifil-Osmâniyye baskısının tıpkı basımı, Beyrut ts. 1371/1952, I-IX), VIII, 20; İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*,

Onun bu rivâyeti kendisinden aktardığı İbrâhîm b. Muhammed b. Ebî Mûsâ isimli râvî hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadım.

Bu zatın rivâyeti kendisinden aldığı Dâvûd b. el-Husayn ise rivâyetlerinde gevşek davranmakla itham edilmiş bir râvîdir. Öyle ki, cerh ta'dîl sahasının üstadlarından Ebû Hâtîm, "Mâlik bu zattan rivâyette bulunmuş olmasaydı, hadisleri terk edilirdi" demiştir.²³

Dolayısıyla bu rivâyetin de iler-tutar tarafı yoktur; Efendimiz (s.a.v.)'e, – hem de birkaç kere!– 'intihara azmetmek' gibi bir fiili isnad eden bu rivâyetin kâle alınabilmesi için elbette isnadında ta'n edilecek herhangi bir noktanın bulunmaması elzemdir.

Netice olarak, senedsiz olarak nakledilen varyant ister ez-Zührî'ye, ister Ma'mer'e, hatta isterse başka bir râvîye ait olsun, sahîh bir senedi ortaya konmadığı sürece söz konusu ilave kâle alınamaz!. Benim ulaşabildiğim senedli varyantın durumu ise ortada!

B. Metni Açısından Rivâyetin Durumu

Rivâyetin 'sened' nokta-i nazarından arz ettiği durum budur. Konunun 'metin' nokta-i nazarından incelenmesine gelince, yazının başında Arapça orijinaliyle birlikte zikrettiğimiz metinde dikkat çeken noktalar var:

1. Efendimiz (s.a.v.) vahiy kesildikten sonra öylesine hüzünleniyor ki, yüksek dağların başına çıkıp kendisini aşağıya atmayı düşünüyor! Ancak Cebrâîl (a.s) geliyor ve "Sen Allah'ın Resulüsün" diyerek kendisini teskin ediyor. (Aşağıda bu noktayı tekrar ele alacağım.) Bir kere cereyan ettiği nakledilmiş olsaydı buna, bir noktaya kadar 'anlaşılabilir bir durumdur' diyebilirdik. Ancak rivâyet bu durumun 'birkaç kere' tekerrür ettiğini söylemektedir! Bilfarz intiharı gerçekten düşünmüş olsa bile, buna ilk defa teşebbüs ettiğinde Cebrâîl'in (a.s.) kendisine gelip durumun hakikatini bildirdikten ve kendisinin peygamber olduğunu teyit ettikten sonra Efendimiz'in (s.a.v.) tekrar tekrar intihara yeltenmesi alabildiğine garip duruyor! Melekten bu teyidi/garantiyi aldıktan sonra intiharı tekrar tekrar niçin düşünsün ve buna yeltensin ki?!

2. Başta yine İmâm el-Buhârî'nin *Sahîh*'i olmak üzere birçok kaynakta Hz. Câbir'den (r.a.) gelen bir rivâyette, Efendimiz'in (s.a.v.), kendisine ilk defa vahiy geldikten sonra yaşadıklarını şöyle anlattığını görüyoruz:

"Yolda yürürken, gökten bir ses duydum. Başımı kaldırdığımda gördüm ki, bana Hira'da gelen melek! Yerle gök arasını doldurmuş vaziyette bir kürsî üzerinde oturuyordu. Çok korktum. Eve döndüm ve "Beni örtün" dedim. Bunun akabinde Al-

IX, 323 vd.

²³ bkz. ez-Zehabi, *Mizânu'l-İ'tidâl fî Nakdi'r-Ricâl* (Ali Muhammed el-Becâvî tahkikiyle, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut-1382/1963, I-IV), II, 5.

lah Teâlâ, “Ey örtüsüne bürünmüş olan! Kalk ve uyar!...” ayetlerini indirdi. (Bundan sonra) vahiy, ara vermeden arka arkaya gelmeye devam etti.”²⁴

Bu rivâyet –konuyla ilgili diğer rivâyetlerle birlikte ele alındığında–, Efendimiz’in (s.a.v.), kendisine vahiy ilk defa geldikten sonra Cebrâil’i (a.s.) defalarca gördüğünü ortaya koymaktadır. Hal böyleyken, elçi olarak seçilip görevlendirildiği konusunda herhangi bir şüpheye kapılarak intihara yeltendiğini düşünmek kesinlikle inandırıcı değil!

3. Efendimiz’in (s.a.v.) vahye ilk defa muhatap olduktan sonraki süreçte neler yaşadığı konusunda hadis, tefsir ve tarih kaynaklarında hayli rivâyet mevcuttur ve bunların her biri konuyu ayrı bir veçhesiyle aydınlatmaktadır. Farklı senedlerle gelmek suretiyle birbirini teyit eden bu rivâyetlerle karşılaştırıldığında, sadece ez-Zührî’den ve ‘mürsel olarak’ gelen, gerek sened, gerekse metin itibariyle son derece zayıf ve tutarsız olduğu açıkça görülen tek bir rivâyete dayanarak Hz. Peygamber (s.a.v.)’e ‘intihar’ düşüncesini nisbet etmenin ilmî ölçüler içinde ciddiye alınacak bir yanı olamaz!

III. Sonuç

Gerek sened, gerekse metin yönünden son derece problemli olduğu açık olan bir rivâyete dayanarak, sadece Efendimiz’in (s.a.v.) şahsını değil, aynı zamanda bütün olarak ‘nübüvvet kurumunu’ töhmet altına sokacak bir tutumla ortaya çıkmadan önce, konunun hassasiyetine binaen hiç olmazsa ihtiyatlı cümleler kurmak, sadece ilmî ciddiyet değil, aynı zamanda edep ve ahlak gereğidir.

Göründüğü kadar masum olmadığı açık olan ve arka planında “Peygamberi bile ruhsal bunalıma girip defalarca intihar etmeyi düşünmüş bulunan bir din, diğer insanlara mutluluk adına ne verebilir ki” mesajını taşıdığı aşikâr bulunan satırları paylaşmadan önce, bir psikiyatri uzmanı, en azından ‘intihar düşüncesi’nin sadece ruhsal bunalımdan kaynaklanan bir şey olmadığı gerçeğinden hareketle daha ‘tarafsız’ olmayı denemeli değil midir?

Bir an için söz konusu ‘intihar’ rivâyetinin sahîh olduğunu farz edelim. Hz.

²⁴ el-Buhârî, “Bed’u’l-Vahy”, 3; “Tefsîr”, 71 (74/el-Müdeddîr); 93 (96/el-Alak); Ahmed b. Hanbel, III, 325; Ebû Avâne, *el-Müsned*, I, 103; et-Taberî, *Câmi’u’l-Beyân*, XXIII, 400-1. Ayrıca bkz. Müslim, “İmân”, 255; et-Tirmizî, “Tefsîr”, 71; Abdürrezzâk, *el-Musannef*, V, 321; Ebû Abdillâh Muhammed b. İshâk el-Mekkî, el-Fâkihî, *Ahbâru Mekke fî Kadîmi’d-Dehri ve Hadîsîh* (Abdülmelik b. Abdillâh b. Düheyş tahkikiyle, Beyrut: Dâru Hadîr 1414/1994, I-VI), IV, 93; Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh, el-Hâkimu’n-Neysâbüri, *el-Müstedrek ‘ale’s-Sahihayn* (ez-Zehebi’nin *Telhisu’l-Müstedrek*’i ile birlikte, Haydarâbad: Dâru’l-Ma’rife 1334/1915 baskısının tıpkıbasımı, Beyrut ts., I-V), III, 184; Ebû Hâtîm Muhammed b. Hibbân el-Büstî, İbn Hibbân, *Sahîhu İbn Hibbân* (Alâuddîn Ali b. Belbân el-Fârisî tertibi, Şu’ayb el-Arnaût tahkikiyle, Beyrut: Müessesetu’r-Risâle 1414/1993, I-XVIII), I, 216; Muhammed b. İshâk b. Yahyâ, İbn Mende, *Kitâbu’l-İmân* (Ali b. Muhammed b. Nâsır el-Fâkihî tahkikiyle, Beyrut: Müessesetu’r-Risâle 1406/1986, I-II), II, 690 vd.

Peygamber (s.a.v.), uzunca bir süre sadık rüyalarla ileride üstleneceği ağır misyona ruhen hazırlanmışken, ardından fiilen ‘peygamber’ olarak müjdelenmiş ve Cibril (a.s) tarafından 96/el-Alak suresinin ilk ayetleri kendisine tebliğ edilmişken, ne diye ruhsal bunalıma girsin ve bunun sonucu olarak intiharı düşünsün? Önceden yaşadığı bu ‘hazırlık süreci’ ve ardından yaşadıkları dikkate alındığında, peygamber olarak seçilip görevlendirildiği konusunda O’nda en küçük bir şüphe bulunması için herhangi bir sebep yoktur.

Vakıa bu yazının konusunu teşkil eden rivâyet ve ilgili diğer rivâyetler, Hz. Cibril (a.s.) ile ilk karşılaşmasının ardından Efendimiz’in (s.a.v.) derin bir sarsıntı yaşadığını haber vermektedir. Ancak yaşanan, herhangi bir insanın günlük hayatın akışı içinde yaşayabileceği sıradan bir hadise değildir. Efendimiz (s.a.v.) ilk defa bir melekle karşılaşmış, melek tarafından kendinden geçecek derecede birkaç defa sıkılmış, ardından ilk vahiy cümlelerini telakki etmiştir. Dolayısıyla bu ‘ilk sadme’nin O’nda böyle bir etki oluşturmuş olmasında şaşılacak bir durum yoktur. Burada gözden kaçırılmaması gereken nokta şudur: Efendimiz’in (s.a.v.) intihar etmeyi düşündüğünü anlatan rivâyet, süreç olarak bu ‘ilk sarsıntı’nın sonrasını tasvir etmektedir. Bir diğer ifadeyle Efendimiz (s.a.v.), Hz. Hatice (r.anha) vâlidemizle konuştuktan ve Varaka b. Nevfel (r.a.) ile görüştüktan sonra kendisine gelenin Hz. Cibril (a.s.) olduğundan emin olmuş ve peygamber olarak görevlendirildiği konusunda içinde herhangi bir şüphe kalmamıştır.

Böyle bir itmi’nân içindeyken Efendimiz (s.a.v.) –tekraren soralım– intihar etmeyi niçin düşünmüş olabilir? Bu sorunun tek bir cevabı olsa gerektir: Peygamberlik gibi yüce bir görevle müjdelendikten sonra vahyin bir süre kesilmiş olması, Efendimiz’de (s.a.v.) “acaba bende bir kusur, bir liyakatsizlik mi oldu ki vahiy meleği artık gelmiyor?” gibi bir iç sorgulamaya yol açmıştır. Böyle müstesna bir mazhariyete nail olmuşken, işlemiş olabileceği bir kusur sebebiyle ondan mahrum bırakılmış ve bu ulvi görevden azledilmiş olma ihtimali O’nda derin bir inkisar oluşturmuş, bunun sonucunda da intiharı düşünmüştür...

Tekraren ve altını çizerek söyleyelim: Böyle bir olay yaşanmamıştır; Efendimiz’in (s.a.v.) intiharı düşündüğünü anlatan rivâyet sıhhat şartlarını taşımaktan fersah fersah uzaktır. Bu söylediklerimiz, ‘farz-ı muhal’ kaydıyla bu rivâyetin sahîh olduğunu bir an için düşündüğümüzde söylenmesi gerekenler babındandır ve maksadımız, teknik sorumlu olarak görev yaptığı köprü inşaatında halatlardan birinin kopmasından kendisini sorumlu tutup intihar eden Japon mühendisin bu davranışını ‘onur intiharı’ diye takdim eden²⁵ zihniyetin yüzüne ayna tutmaktır.

²⁵ <http://m.milliyet.com.tr/amp/japon-muhendisin-gurur-intihari-gundem-2032990/>